

UZROCI I POSLEDICE NASILJA U SAVREMENOJ PORODICI

**Gordana Budimir-Ninković²³⁵, doktor pedagoških nauka, redovni profesor
Alfa BK Univerzitet – Fakultet za strane jezike Beograd**

**Nenad Stevanović²³⁶, doktor pedagoških nauka, docent
Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet pedagoških nauka, Jagodina**

**Melida Župljanin²³⁷, doktor pedagoških nauka
Osnovna škola “Bratstvo”, Novi Pazar**

Apstrakt: U radu se razmatraju uzroci i posledice nasilja u savremenoj porodici. Polazi se od pretpostavke da globalizacija savremenog društva utiče na transformaciju porodice. Analiziraju nalazi brojnih istraživanja koja ukazuju da su u savremenoj porodici promenjena klasična struktura, funkcije i značaj. Zbog brzog tempa života, uticaja savremene tehnike i tehnologije (računara, mobilnih telefona, televizije) došlo je do degradacije i krize porodice. Pod uticajem savremenih uslova sve više se javljaju porodični problemi. U velikoj meri je izraženo siromaštvo što negativno deluje jer porodica nije u stanju da bude sigurno utočište svojih članova, da zadovolji njihove potrebe, želje i ambicije. Siromaštvo otežava zdrav, celovit i skladan razvoj ličnosti što je nužno za mentalno zdravlje, pravilan fizički razvoj i društveno funkcionisanje. Budući da je društvo u krizi, a roditelji podržavaju usavršavanje – obrazovanje dece, pa funkciju porodice u velikoj meri preuzimaju institucije. Istraživanja ukazuju da su ambiciozni i požrtvovani roditelji očekuju adekvatnu povratnu informaciju i kontinuirano uspešno napredovanje dece. Iako je to ohrabrujuće i pozitivno za porodicu na jednoj strani, na drugoj strani su sve više prisutni problemi – nasilje. Porodice su ugrožene nasiljem unutar porodice, ali i u okruženju – društva, vršnjaka, školi, društvenim mrežama. Nasilje u porodici je prisutno između roditelja, roditelja i dece (od strane roditelja prema deci i dece prema roditeljima). Sumiranjem nalaza relevantnih istraživanja novijeg datuma u radu su sistematizovani uzroci i posledice nasilja u savremenoj porodici.

Ključne reči: savremena porodica, deca, roditelji, nasilje, globalizacija.

UVODNA RAZMATRANJA

Svedoci smo da brzi razvoj nauke, tehnike i tehnologije utiče na sve brži tempo života. Velike promene u svim oblastima ljudskog života i rada deluju na porodicu i njeno funkcionisanje. To doprinosi da vaspitna uloga porodice postaje sve složenija, delikatnija i značajnija. Značajna je za socijalizaciju, emocionalnu stabilnost i razvoj dece i mladih, jer čovek najviše vremena provodi u porodici i najčešće je upućen na članove porodice.

U porodici se uspostavlja trajna, emotivno prisna, neposredna, verbalna i neverbalna komunikacija u cilju informisanja i razmene znanja i iskustva. Tako se razvija i usavršava komunikacija puna poverenja, razumevanja i tolerancije. To utiče na formiranje adekvatnih odnosa

²³⁵ gordana.budimir.ninkovic@alfa.edu.rs

²³⁶ nenadstevan@gmail.com

²³⁷ melida.zupljanin@gmail.com

prema članovima porodice. Zbog toga je porodica najznačajnija i najodgovornija za rast, razvoj, formiranje i usmeravanje mladih, a povremeno i odraslih.

Globalizacija savremenog društva utiče na transformaciju porodice, a shodno tome, sa razvojem društva menja se i usavršava porodica. Savremena porodica povremeno nije u mogućnosti da obezbedi sve što je potrebno za razvoj dece i mladih. Usled naglih društvenih promena i brojnih izazova mladi gube orijentaciju o tome šta je dobro, a šta loše, lutaju u potrazi za odgovorima, neretko na svoju štetu. Oni su zbunjeni kad treba da donesu značajnu odluku (izbor sadržaja u slobodnom vremenu, izbor drugova, izbor za koju profesiju da se opredele...). U dilemi su koje vrednosti i načela treba uvažiti. Zbog toga preovladava mišljenje da porodica mora da prati promene u društvu i sledi ih ali i da se mladi informišu o tradicionalnim vrednostima i da ih poštuju.

Porodica povezuje društveni sistem i individue, ispunjava funkcije društva u cilju zadovoljavanja potreba članova porodice sa željom im udovolji. U cilju što većeg zadovoljstva dece i roditelja pod uticajem savremenih uslova sve više se javljaju porodični problemi. Zbog krize u društvu prisutna je i kriza u porodici. To negativno deluje jer porodica nije u mogućnosti da zadovolji potrebe, želje i ambicije dece. Često su to razlozi za prisutne probleme i nasilje, unutar porodice a i u okruženju. U porodici je prisutno nasilje između roditelja, roditelja i dece, dece međusobno...

SAVREMENA PORODICA – KARAKTERISTIKE I FUNKCIJE

Porodica je institucija kojoj dugujemo čovečnost. Ne poznajemo drugi način na koji se stvaraju ljudska bića, osim odgoja u porodici.

Margaret Mid

Imajući u vidu da je porodica osnovna „ćelija“ društva značajno je uvažiti osnovne odlike modernog društva koje prate ekonomske, socijalne, političke i kulturne promene. Sve to utiče na probleme prelaska iz tradicionalnog u moderno društvo. Nema sumnje da te promene utiču i na promene u porodici i mogu da se poimaju kao deo socio-kulturnih promena i razvoja (Golubović, 2007; Mladenović, 2007). Struktura i funkcija porodice se menjaju u zavisnosti od karakteristika društva, životnih potreba čoveka, uticaja tehnike i tehnologije i razvoja nauke.

Dakle, porodica je zajednica koja deluje na očuvanje i uspostavljanje odnosa među svojim članovima. „Brojna istraživanja su pokazala da je porodica značajan činilac razvoja ličnosti, jer se u porodici stiču prva znanja i iskustva, veštine i navike, te se razvijaju sposobnosti. Zato su odgovorni roditelji, a da bi uspešno izvršili vaspitnu funkciju, društvo treba da obezbedi potrebne uslove za: uspešno školovanje, zdravstvenu zaštitu, zdravu zabavu i pedagošku pomoć“ (Budimir-Ninković, 2009:257). Imajući u vidu da su deca društveno bogatstvo, nužno je da država ostvari potrebno ekonomsko ulaganje, da reguliše zakonske odredbe značajne za obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i pedagoško-psihološku pomoć.

Porodica ostvaruje permanentni i dugotrajni uticaj značajniji od svih ostalih društvenih faktora. Dete živi u porodici i suočava se sa njenim zahtevima i očekivanjima, istovremeno se mora potvrđivati pred svojim prijateljima i drugim vršnjacima (Hill, 2005; Straus, Smith, 2017). Ono se susreće sa uticajem masovnih medija koji se, najčešće razlikuju od tumačenja njegovih roditelja. Uticaj grupe vršnjaka sa društveno neprihvatljivim ponašanjem predstavljaju stalni izvor i sukob sa onim što porodica očekuje. Porodica u svim situacijama pruža utočište i zaštitu od negativnih uticaja (Ferguson at all, 2009). Pri tom je značajno imati u vidu osnovne potrebe deteta: ljubav, nežnost, prihvaćenost, sa jedne strane istraživanje i izražavanje sopstvene autonomije, sa druge strane. Za porodično vaspitanje su veoma značajni porodični odnosi: razumevanje, poverenje, tolerancija, fleksibilnost.

Dakle za uspešan razvoj i vaspitanje dece značajno je da roditelji uvažavaju osnovne funkcije porodice: *reproduktivna, vaspitna, zabavno-rekreativna, ekonomska, zaštitna, zdravstvena, pravna i emotivna.*

Reproduktivna funkcija postoji od nastanka porodice i trajna je, jer je osnovni zadatak porodice da produžava ljudsku vrstu.

Vaspitna funkcija se ogleda kroz vaspitne uticaje institucija, organizacija koje se bave vaspitanjem i obrazovanjem dece van porodice (škole, vrtići, domovi ...). Vaspitne obaveze roditelja prema detetu su velike. Zadatak porodice je da uspešno deluje na moralno- psihički i telesni razvoj deteta.

Zabavno-rekreativna funkcija je od velikog značaja za usavršavanje komunikacije između članova porodice. Ove funkcije se ostvaruju porodičnim aktivnostima: bavljenje sportom, izleti, putovanja, zimovanja, letovanja.

Ekonomska funkcija zavisi od razvijenosti društva, savremena porodica u ekonomskom pogledu ima znanje i stručno obrazovanje kao vrednost. Svaki njen član privređuje i postiže ekonomsku samostalnost.

Zaštitna funkcija podrazumeva biološku zaštitu (zaštitu od povređivanja). *Zdravstvena zaštita* obuhvata negu, lečenje, ishranu. *Ekonomska zaštita* se odnosi na izdržavanje dece, nasleđivanje i školovanje – obrazovanje dece.

Emotivna funkcija se ogleda u ljubavi roditelja, podršci, toplini i bliskosti. (Budimir-Ninković, 2011).

Govoreći o značaju savremene porodice važno je istaći da se ona, za razliku od ranijih pojava formi bazira na emocionalnoj osnovi. U modernom vremenu sve je više vanbračnih zajednica, nepotpunih porodica ili homoseksualnih veza (Straus, Smith, 2017). Uvažavajući specifičnosti vremena u kome živimo, potrebno je uskladiti razvoj porodice sa njegovim tekovinama, ali i pokušati da se zadrži sve ono što se tokom istorijskog razvoja pokazalo kao dobro. Današnja porodica je u krizi, nepotpuna je i manja u odnosu na raniji period, samim tim nije dovoljno jaka i njeni članovi se ne osećaju zaštićeno i sigurno. Savremena porodica je sve više u krizi, kako ističe Budimir-Ninković (2006) zbog društveno-ekonomske i političke situacije, zbog toga mladi ljudi imaju problema u razvoju, učenju i ponašanju. Slično stanovište ima i Golubović (2007) koji iznosi da je porodica naročito ugrožena u periodu društvenih kriza, jer se svaka društvena nesigurnost, bilo ekonomska ili politička reflektuje na život porodice izazivajući unutrašnje sukobe usled porasta broja neurotičara koji svoje nezadovoljstvo ispoljavaju najpre u porodici.

ISTRAŽIVANJA IZ DOMENA NASILJA NAD DECOM

Nasilje nad decom, kao dugi niz godina neizostavan oblik zlostavljanja, uvek je u korelaciji sa nasiljem nad ženama i odvija se paralelno. Naime, sva istraživanja sprovedena na temu nasilja nad decom uvek su sastavni deo istraživanja nasilja u porodici nad ženama. (Ghate, 2000; Išapović-Radojković, V. Žegarac, 2011; Wallace, Roberson, Globokar, 2019). Dobijeni empirijski zaključci se sumiraju i analiziraju i prikazuju vrste, oblike i devijacije porodice (Nikolić-Ristanović, 2002).

Kroz istoriju, pre svega etnologiju, deca su uvek posmatrana kao sastavni deo majke, te i podaci dobijeni u ovim istraživanjima, majke i decu usko vezuju i posmatraju kao jedinstvo potčinjenosti u patrijarhalnoj porodici. Zapise koje je ostavila Vera Erlih, putujući kroz Bosnu, Srbiju, Hrvatsku i Severnu Makedoniju upućuju da su kruta disciplina, strahom usađeno pokoravanje, spoljašnji autoritet, rano potiskivanje impulsa i oštra reakcija prema neposlušnosti dece karakteristični u odnosima roditelja i dece, pre svega oca, u Staroj Srbiji. Prema istraživanju, muževi tuku žene obično bez ikakvog razloga, jer ona zna razlog, i to pred strancima i susedima, a mnogi to ne kriju ni od dece, jer muškarci ovakvim svojim ponašanjem direktno i konkretno iskazuju svoje pravo nad telom i životom sebi potčinjenih ukućana, i time i kod dece usađuju strah i pokornost. Takođe, na početku prošlog veka vršena su mnoga ispitavanja na teritorije celokupna bivše Jugoslavije, te se iz istih zaključilo da su deca najviše fizički kažnjavana u Srbiji, ali su isto tako i ova deca bila i najprisnija sa svojim roditeljima. Fizičko zlostavljanje dece manje je zastupljeno među hrvatskim stanovništvom i Slovincima, ali je isto tako i odnos udaljenosti i osećaj nepovezanosti bio znatno veći nego u ostalim regionima. U Makedoniji i među stanovništvom muslimanske veroispovesti porodični odnosi bili su najbliži i najtopliji (Erlh, 1971).

Porodica bi trebalo da predstavlja zonu sigurnosti i zaštite dece, zajednicu u kojoj se podstiče njihov razvoj (Gordon, 2006). Specifičnost porodice kao male intimne zajednice i nastojanja da se ono što se u njoj dešava smatra zonom privatnosti, kao i stid od osude sredine, ozbiljnosti ometaju precizne uvide u rasprostranjenosti i karakteristike nasilja prema deci u ovom kontekstu (Mihčić, 2002). U skladu sa tim, dostupne podatke o nasilju prema deci u porodici a posebno seksualnom nasilju koje predstavlja tabu, treba uzeti sa rezervom.

Na osnovu podataka iz postojećih istraživanja, jasno je da je nasilje u porodici a posebno izloženost dece nasilju u ovom kontekstu, široko rasprostranjeno (bez obzira da li su deca direktno žrtve nasilja ili svedoci nasilnog čina). Preko 40% žena koje su prijavile fizičko nasilje izjavilo je da su deca bila prisutna kada se nasilje odigravalo. U većini slučajeva deca su bila svedoci nasilja 1-2 puta (22,7%), a retko više od 5 puta (7,4%). Do sličnih nalaza došlo se i na osnovu istraživanja o rasprostranjenosti i karakteristikama porodičnog nasilja prema ženama u centralnoj Srbiji. Pored toga, podaci iz ovog istraživanja ukazuju da učešće nekog od članova porodice u ratovima devedesetih godina značajno povećava rizik od porodičnog nasilja (Babović, Ginić, Vuković, 2010:76). Telesno kažnjavanje dece je veoma rasprostranjeno u Srbiji i ukorenjeno u odgovarajućim vrednostima i stavovima kojima je to legitimno, pa i poželjno sredstvo disciplinovanja dece (Srna, Stevanović, 2010). Međutim, telesno kažnjavanje, koje se koristi u cilju korekcije i kontrole ponašanja deteta, predstavlja zlostavljanje (Savet Evrope, 2007), jer ono demonstrira moć i dominaciju, ponižava dete i često vodi fizičkim povredama i narušavanju zdravlja, neefektivno je u postizanju željenog ponašanja i zapravo vodi do povećanja agresivnosti deteta i međugeneracijskog obnavljanja nasilnog ponašanja. Prema nalazima istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS), koje je UNICEF sproveo u Srbiji u više navrata iako dolazi do opadanja nasilnih oblika disciplinovanja dece u periodu od 2005. do 2014. godine, još uvek značajan deo dece biva izloženim nasilnim metodama vaspitanja.

Podaci o zanemarivanju dece u Srbiji su oskudni. Prema nalazima BECAN istraživanja, više od četvrtine dece uzrasta 11-16 godina (28%) navelo je da je imalo subjektivni osećaj zanemarivanja bar jedanput u životu (Hanak, Tenjović et. al., 2013). Deca sa invaliditetom, izložena su visokim rizicima od nasilja u porodici (Savez MNRO i UNICEF Srbija, 2013). Nalazi istraživanja sa roditeljima ove dece ukazuju da su pojedini roditelji svesni da neodgovarajuće prakse roditeljstva predstavljaju specifičan oblik zanemarivanja detetovih potreba ili zlostavljanje.

NASILJE U PORODICI – VRSTE, UZROCI I POSLEDICE

Sva ljudska bića su rođena slobodna i sa jednakim pravima i dostojanstvom, prava pripadaju svakom čoveku i neotuđiva su. Porodično nasilje je čin kojim se krše ljudska prava. Ono se definiše kao „svaka namerna radnja ili odsustvo delovanja koje dovodi do uznemiravanja, i koju počinu osoba koja jeste ili je bila u porodičnom odnosu sa žrtvom uključujući fizičko zlostavljanje (fizičko nasilje, fizički bol, strah). Od oblika nasilja pored fizičkog u literaturi izdvajaju se: „psihičko maltretiranje (psihički pritisak, uznemiravanje, izazivanje osećanja straha, povreda, dostojanstva, uvreda, poniženje), seksualno zlostavljanje (seksualni odnos i zlostavljanje) i ekonomsko zlostavljanje (povređivanje, uništavanje imovine, zastrašivanje žrtve zbog ekonomske pozicije)“ (Cvejić i sar. 2010:20). Najpotpunije definisanje pojma nasilje dato je od strane Svetske Zdravstvene organizacije (WHO:2002) kao internacionalno korišćenje fizičke sile ili moći, preteće ili stvarne, protiv samog sebe, druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice, ili ima visoku verovatnoću povreda, smrti, psihološkog povređivanja, lošeg razvitka ili siromaštva. Nasilje je postalo uobičajena pojava današnjice, ljudi su „izgubili osećaj za njim i na posledice do kojih može da dovede i mnogi odbijaju da pomognu žrtvi kada joj je pomoć potrebna, smatrajući po svom nahođenju da je žrtva to sama zaslužila“ (Mladenović, 1977:37).

Nasilje u porodici predstavlja izuzetno štetnu, veoma raširenu i još uvek nedovoljno istraženu negativnu društvenu pojavu. To je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava mir, fizičko ili duševno zdravlje drugog člana porodice. Nasilje u porodici, prema Ristanović-Nikolić (2002) je svaki vid fizičkog, psihičkog, seksualnog, ili ekonomskog zlostavljanja koje vrši jedan član porodice prema drugom članu porodice, bez obzira na to da li takvo ponašanje pravni propisi diskriminišu i da li je izvršilac nasilja prijavljen organima gonjenja. Porodica je, dakle najagresivnija društvena grupa, ali i grupa s najvećom stopom ubijanja, u odnosu na bilo koju drugu društvenu sredinu, navodi Mitić (2005).

Govoreći o uzrocima nasilnog ponašanja u porodici, u literaturi se ističe alkoholizam kao najčešći povod, podsticajna okolnost za ispoljavanje nasilja, retko direktan i neposredni uzrok, demonstracija nasilja (English, Marshall, Stewart, 2003; Woods et al., 2011; Straus, Smith, 2017). Alkohol je najčešći okidač koji dovodi do nasilja u porodici, a njegove posledice mogu biti višestruke i tragične. Loša ekonomska situacija može uticati na pojavu nasilja u porodici, posebno prema ženama

(Wallace, Roberson, Globokar, 2019). Tu se, pre svega misli na ekonomsku krizu, finansijske probleme, lošu materijalnu situaciju, nemaštinu, loše stambene uslove, nezaposlenost i sl. Ostale uzroke nasilnog ponašanja treba tražiti u ličnosti nasilnika, njegovim osobinama, vanbračnim vezama nasilnika, ljubomori, bolestima zavisnosti, stresu i dr.

Pomenuti nalazi ukazuju na to da je nasilje u porodici složen i višedimenzionalan fenomen koji može imati ozbiljne posledice po sve članove porodice. Zato je važno da se u analizi ovog problema obuhvate različite perspektive kao što su pedagoška, sociološka, psihološka i kulturološka. Nasilje u porodici može imati značajne pedagoške posledice, kako za decu koja su direktno izložena nasilju, tako i za celokupno obrazovno okruženje. Deca koja su izložena nasilju u porodici mogu imati poteškoće u koncentraciji, pamćenju i održavanju pažnje na školskim zadacima. (Kashani et al., 1992; Woods et al., 2011). Ova deca mogu biti ometena emocionalnim i psihološkim stresom koji proizilazi iz nasilja, što može uticati na njihov akademski uspeh. Uočeno je da deca koja su žrtve nasilja u porodici mogu pokazivati agresivno ili neprilagođeno ponašanje u školi, što može remetiti nastavni proces i ometati druge učenike (Hill, 2005). Oni mogu imati poteškoće u kontroli besa i frustracije, što može dovesti do konflikata sa vršnjacima i autoritetima u školi.

Iz sociološkog ugla, nasilje u porodici može biti posmatrano kroz prizmu moći i kontrole unutar porodične strukture. Često je nasilje rezultat nejednakosti moći između članova porodice, gde jedan ili više članova koristi fizičku, verbalnu ili emocionalnu silu kako bi dominirao ili kontrolisao ostale članove (Straus, Smith, 2017). Ovo može dovesti do poremećaja porodične dinamike i osećaja nesigurnosti unutar porodice.

Sa psihološkog stanovišta, nasilje u porodici može izazvati različite emocionalne i mentalne probleme kod žrtava. To može uključivati poremećaje kao što su anksioznost, depresija, nisko samopoštovanje, post-traumatski stresni poremećaj (PTSP) i suicidalne misli (Woods et al., 2011; Sinnamon, 2019). Deca koja su izložena nasilju u porodici mogu razviti probleme u ponašanju, kao i emocionalne i socijalne poteškoće koje mogu uticati na njihov akademski uspeh i buduće međuljudske odnose.

Nasilje u porodici često je duboko ukorenjeno u društvenim i kulturnim normama koje opravdavaju ili tolerišu takvo ponašanje. Ovo može stvoriti prepreke za žrtve nasilja da potraže pomoć i podršku, jer se može javiti strah od stigme ili osude od strane zajednice (Barnwell, 2019). Dodatno, društvene norme koje ohrabruju patrijarhalne i autoritarne modele porodičnih odnosa mogu otežati oslobađanje od nasilja i promovisati ponavljanje ciklusa nasilja iz generacije u generaciju (Bjelajac, Merdović, 2019).

Najšire posmatrano, nasilje u porodici ima duboke i dugotrajne posledice koje se protežu na sve aspekte života žrtava i njihovih porodica. Nasilje u porodici može značajno uticati na proces vaspitanja i obrazovanja i postignuća u školi. Posebno je zabrinjavajuće što nasilje u porodici ima veoma negativan uticaj na dobrobit dece, članova porodice, neposredno socijalno okruženje, kao i na rad obrazovnih institucija. Ove posledice ističu važnost pružanja podrške i intervencije kako bi se zaštitila deca koja su izložena nasilju i omogućilo im da ostvare svoj puni lični i socijalni potencijal (Budimir-Ninković, Trifunović, 2020). Stoga je važno obezbediti podršku i resurse kako bi se prepoznala i intervenisala u situacijama nasilja u porodici, kako bi se osiguralo sigurno i podržavajuće vaspitno i obrazovno okruženje za sve.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kroz ovaj rad analizirani su uzroci i posledice nasilja u porodici u kontekstu modernih društvenih promena, ističući uticaj ekonomskih, socijalnih, političkih i kulturnih faktora. Posebno je važno naglasiti ulogu porodice kao osnovne jedinice društva u očuvanju odnosa među članovima i u formiranju ličnosti dece. U tome se ističe važnost očuvanja porodičnih funkcija, uključujući reproduktivnu, vaspitnu, ekonomsku, zaštitnu i emocionalnu funkciju. Ove funkcije da bi bile efektivne se moraju prilagođavati potrebama društva i životnim uslovima, tehnološkom napretku i naučnom razvoju.

Nasilje u porodici se prepoznaje kao ozbiljan problem koji može imati širok spektar posledica, posebno na decu. Važno je istaći značaj podrške društva i pružanja uslova za zdrav razvoj dece, uključujući obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i emocionalnu podršku. U savremenom kontekstu,

porodica se suočava sa izazovima poput promene tradicionalnih oblika porodičnih odnosa i ekonomske nestabilnosti. Stoga se mora naglasiti potreba za prilagođavanjem porodičnih odnosa novim društvenim okolnostima, uz očuvanje tradicionalnih vrednosti koje su se pokazale kao važne za funkcionisanje porodice i društva.

Ključno je analizirati problem nasilja nad decom, posebno u kontekstu porodičnog nasilja. Nasilje nad decom često je povezano sa nasiljem nad ženama i često se dešava paralelno s njim. Kroz istoriju, deca su često posmatrana kao deo majke, a podaci pokazuju da su majke i deca često viđeni kao jedinstvo potčinjenosti u patrijarhalnoj porodici. Ova percepcija se reflektuje u krutoj disciplini, strahu od autoriteta, i oštroj reakciji na neposlušnost dece, posebno od strane očeva. Podaci pokazuju da je fizičko zlostavljanje dece široko rasprostranjeno u većini balkanskih zemalja.

Iako bi porodica trebalo da predstavlja sigurno okruženje za decu, stid od osude sredine i percipirana zona privatnosti često otežavaju tačnu procenu nasilja nad decom u porodici. Podaci iz analiziranih istraživanja pokazuju da su deca često svedoci porodičnog nasilja. Fizičko kažnjavanje dece je široko prihvaćeno u regionu, ali se smatra oblikom zlostavljanja prema savetima Saveta Evrope. Zanimljivo je da dece takođe predstavlja ozbiljan problem, jer je više od četvrtine dece koja su iskusila subjektivni osećaj zanemarivanja. Istraživanja ukazuju da su deca s invaliditetom posebno su izložena riziku od nasilja u porodici.

U ovom radu posebno se naglašava da je nasilje u porodici ozbiljan problem i ugrožavanje ljudskog bića i dostojanstva. Definiše se kao fizičko, psihičko, seksualno ili ekonomsko zlostavljanje u okviru porodičnih odnosa. Takvo ponašanje ugrožava mir, zdravlje i dobrobit svih članova porodice.

Nasilje u porodici često može biti rezultat alkoholizma ili loše ekonomske situacije, ali može biti i posledica ličnih osobina nasilnika ili nejednakosti moći unutar porodice. Posledice nasilja u porodici su širokog spektra, uključujući pedagoške, sociološke i psihološke efekte. Deca izložena nasilju mogu imati teškoće u školi i u emocionalnom razvoju. Nasilje takođe može poremetiti porodičnu dinamiku i stvoriti osećaj nesigurnosti, odbačenosti i loše slike o sebi kod dece i drugih članova porodice.

Važno je konstatovati da društvene i kulturne norme često tolerišu ili opravdavaju nasilje, što može otežati žrtvama da potraže pomoć i podršku. Ove norme mogu takođe podsticati ponavljanje nasilja iz generacije u generaciju. Kada se sve uzme u obzir nasilje u porodici ima ozbiljne i dugoročne posledice na život žrtava i njihovih porodica. Važno je prepoznati i intervenisati u situacijama nasilja kako bi se zaštitili ugroženi i osiguralo bezbedno, zdravo i podržavajuće okruženje za sve članove porodice.

LITERATURA:

- Barnwell, A. (2019). Family secrets and the slow violence of social stigma. *Sociology*, 53(6), 1111-1126.
- Bjelajac, Ž. Merdović, B. (2019). *Nasilje nad decom u porodici*, Kultura polis.
- Budimir-Ninković, G. (2009). *Savremena porodica i škola*, Učiteljski fakultet, Jagodina.
- Budimir-Ninković, G. (2011). *Vaspitanje u porodici i školi danas*, Pedagoški fakultet, Jagodina.
- Budimir-Ninković, G., Trifunović V. (2020). *Kako vaspitati roditelje – za odgovorno roditeljstvo*, Narodna biblioteka „Radislav Nikčević“ Jagodina, Pedagoški fakultet u Somboru.
- English, D. J., Marshall, D. B., & Stewart, A. J. (2003). Effects of family violence on child behavior and health during early childhood. *Journal of Family violence*, 18(1), 43-57.
- Erlih, St. V. (1971-72). *Jugoslovenska porodica u transformaciji*, Liber, Zagreb.
- Ferguson, C. J., San Miguel, C., & Hartley, R. D. (2009). A multivariate analysis of youth violence and aggression: The influence of family, peers, depression, and media violence. *The Journal of pediatrics*, 155(6), 904-908.
- Ghate, D. (2000). Family violence and violence against children. *Children & society*, 14(5).
- Golubović, Z. (2007). *Nasilje u porodici*, Partenon, Beograd.
- Gordon, T. (2006). *Umeće roditeljstva*, Kreativni centar, Beograd.
- Hanak, N., Tenjović, L. (2013). *Epidemiološko istraživanje nasilja nad decom u porodici u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije, Beograd i Prometej, Novi Sad
- Hill, J. R. (2005). Teaching about family violence: a proposed model curriculum. *Teaching and learning in medicine*, 17(2), 169-178.

- Išapović-Radojković, V. Žegarac, N. (2011). *Definicije zlostavljanja i zanemarivanja deteta*, Centar za prava deteta, Beograd.
- Kashani, J. H., Daniel, A. E., Dandoy, A. C., & Holcomb, W. R. (1992). Family violence: impact on children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 31(2), 181-189.
- Mihić, B. (2002). *Porodično nasilje nad decom*, Temida, Br. 2, Beograd.
- Mitić, G. (2005). *Nasilje u porodici – rezultati istraživanja*, Centar za edukaciju, komunikaciju i istraživanje, Alternativni klub, Kragujevac.
- Mladenović, M. (1977). *Sociologija porodice*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Mladenović, M. (2007). *Osnovi sociologije porodice*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Nikolić-Ristanović, V. (2002). *Porodično nasilje u Srbiji*, Viktimološko društvo Srbije, Beograd.
- Sinnamon, G. C. (2019). The pathological consequences of exposure to domestic and family violence in childhood. In *Child Abuse and Neglect* (pp. 175-202). Academic Press.
- Srna, J., Stevanović, I. (2010). *Problem telesnog kažnjavanja dece i uloga stručnjaka u njihovom rešavanju*, Temida, Br. 4, Beograd.
- Straus, M. A., & Smith, C. (2017). Family patterns and primary prevention of family violence. *Physical violence in American families*, 507-526.
- Svetska zdravstvena organizacija (1999). World Health Organization (1999) *Report of Consultion on Child Abuse Prevention*, 29-31 March, 1999, Geneva, World Health Organization document WHO/HSC/PV/99.
- Svetska zdravstvena organizacija (2002). *Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju*, SZO, Ženeva.
- Wallace, H., Roberson, C., & Globokar, J. (2019). *Family violence: Legal, medical, and social perspectives*. Routledge.
- Woods, S. J., Gill, J., Humphreys, J., & Campbell, J. C. (2011). Family violence: Long-term health consequences of trauma. *Family violence and nursing practice*, 2, 29-50.

CAUSES AND CONSEQUENCES OF VIOLENCE IN THE CONTEMPORARY FAMILY

Abstract: *The paper discusses the causes and consequences of violence in the contemporary family. It is based on the assumption that the globalization of modern society affects the transformation of the family. Paper analyses the findings of numerous researches that indicate that the classic structure, functions and importance of the modern family have changed. Due to the fast pace of life, the influence of modern technologies and technology (computers, mobile phones, television) there has been a degradation and crisis of the family. Under the influence of modern conditions, more and more family problems arise. To a large extent, poverty is expressed, which has a negative effect, because the family is not able to be a safe haven for its members, to satisfy their needs, desires and ambitions. Poverty hinders healthy, complete and harmonious personality development, which is necessary for mental health, proper physical development and social functioning. Since society is in crisis, and parents encourage the improvement - education of children, so the function of the family is largely taken over by institutions. Research indicates that ambitious and self-sacrificing parents expect adequate feedback and continuous successful progress of their children. Although, this type of encouraging is positive for the family on the one hand, on the other hand there are more and more problems like violence. Families are threatened by violence within the family, but also in the environment - society, peers, school, social networks. Domestic violence is present between parents, parents and children (by parents towards children and children towards parents). By summarizing the findings of recent relevant research, the paper systematizes the causes and consequences of violence in the modern family.*

Key words: *Contemporary family, children, parents, violence, globalization.*